

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Mikko Cortés Téllez (Mikko.Cortes-Tellez@minedu.fi)
Maija Innola (maija.innola@minedu.fi)

Asia: Esitys toimenpideohjelmaksi saamen kielten elvyttämiseksi
Viite: Saamelaiskärjälain § 9 mukaiset neuvottelut esityksestä toimenpideohjelmaksi saamen kielten elvyttämiseksi 24.1.2014

1. Johdanto

Saamelaiskäräjät ja opetus- ja kulttuuriministeriö neuvottelivat hyvässä yhteishengessä ministeriössä viimeistellystä esityksestä valtioneuvoston periaatepäätökseksi toimenpideohjelmaksi saamen kielten elvyttämiseksi. Neuvotteluissa sovittiin, että saamelaiskäräjät toimittaa kirjallisen muistion, jossa esitetään neuvotteluissa käsitellyjä muotoiluja ohjelmaan sekä tuodaan esille saamelaiskäräjien käsitys ohjelmasta ja sen toimeenpanosta. Muistio saatetaan valtioneuvoston tietoon. Ne asiakohdat, joista sovittiin yhteisesti neuvotteluissa, on kirjattu neuvottelujen pöytäkirjaan.

Saamelaiskäräjät haluaa korostaa että ohjelmalle on todella suuri tarve. Viimeaikaisista toimenpiteistä ja saamen kieliläistä huolimatta saamen kielet ovat edelleen vaarassa kadota Suomesta. Globalisaatio, yhteiskunnalliset muutokset, saamelaiselinkeinojen heikko suoja ovat johtaneet saamelaislasten poismuuttoon pois saamelaisien kotiseutualueelta. Yli 60 % saamelaisista ja yli 70 % saamelaislapsista asuu nykyisin kotiseutualueen ulkopuolella. Alle puolet saamelaisista puhuu saamea äidinkielenään. Erityisen hälyttävä tilanne on koltansaamessa. Inarinsaamen asema on hieman parempi viimeaikaisten elvytystoimien vuoksi. Saamen kielten elvytystoiminnoilla on todella kiire, koska nyt tehtävillä toimilla on vaikutus myös tuleviin saamelaiskuvopulviin ja heidän saamen kielen käyttöönsä. Yhteiskunta ei voi riistää tulevilta saamelaispolvilta mahdollisuutta oppia ja ylläpitää omaa kieltään ja elää ympäristössä, jossa saamen kielen asema äidinkielenä on vahva.

Saamelaiskäräjät on hyvin huolissaan siitä, että ohjelman toimeenpanolle ei ole riittävästi resursseja ja käytännössä ohjelman toimeenpano voi alkaa vasta vuonna 2016. Se voi olla liian myöhäistä. Saamelaiskäräjät vetoaa valtioneuvostoon että se löytäisi rahoituksen ohjelman toimeenpanon aloittamiselle jo kuluvan vuoden lisätalousarvioissa. Alkuperäiskansakulttuurin ja kielen säilyttäminen elinvoimaisena ei voi olla rahasta kiinni vaan koko yhteiskunnan on lisättävä ponnistelujaan jotta saamen kielten tulevaisuus voidaan turvata. Tätä edellyttää myös kansainvälinen yhteisö. Suomi on kansainvälisillä sektoreilla, kuten YK:n ihmisoikeusneuvoston määräaikaistarkastelussa tuonut esille edistysaskeleena saamen kielten elvyttämisohjelman samoin kuin muilla kansainvälisillä alueilla. Suomi on saanut lukuisia suosituksia ihmisoikeuksia valvovilta elimiltä tehostaa saamenkielisiä palveluja ja opetusta sekä toimeenpanna saamen kielten elvytysohjelma.¹

¹ YK:N IHMISOIKEUSKOMITEA 2013: Sopimusvaltion tulisi myös ryhtyä asianmukaisiin toimiin edistääkseen, siinä laajuudessa kuin on mahdollista, kaikkien saamelaislasten oikeutta saada opetusta omalla kielellään sopimusvaltion alueella (CCPR/C/FIN/CO/6); ROTUSYRJINTÄKOMITEA 2013: Lisäksi komitea suosittelee, että sopimusvaltio jouduttaa opetus- ja kulttuuriministeriön ehdottaman, saamen kielen edistämiseksi ja suojelemiseksi tarkoitetun elvytysohjelman toteuttamista, myös joukkoviestimissä, koulutuksessa, sosiaali- ja terveyspalveluissa ja kulttuurin alalla (CERD/C/FIN/CO/20-22); LAPSEN OIKEUKSIEN KOMITEA 2011: b) varmistaa, että romani- ja saamelaislapsilla, myös saamelaisalueen ulkopuolella asuvilla saamelaislapsilla, on oikeus kulttuurisensitiivisiin koulutus- ja terveydenhuoltopalveluihin omalla kielellään; c) tiivistää yhteistyötään Ruotsin ja Norjan hallitusten kanssa muun muassa asioissa, jotka koskevat koulujen opetussuunnitelmia, opettajien koulutusta, opettajien materiaalin tuottamista ja mediasisälön tuottamista saamelaislapsia varten(CRC/C/FIN/CO/4);

2. Saamelaiskäräjien esitykset periaatepäätökseen

Koska saamen kielten elvytysohjelma käsittelee myös Suomen kansainvälisiä velvoitteita, saamelaiskäräjät esittää että lukuun 1 lisättäisiin seuraavat lauseet: *Kansainväliset sopimukset suojelevat kansallisen lainsäädännön lisäksi saamen kieltä ja sopimuksia valvovat elimet ovat esittäneet huolenaiheena saamen kielten uhanalaistumisen. Saamen kielten elvyttämisohjelman tarkoituksena on osaltaan edistää Suomen saamen kieltä koskevien kansainvälisten velvoitteiden toteutumista.*

Saamen kielen kielipesätoiminta on mahdollistanut joidenkin oppilaiden siirtymisen saamenkieliseen opetukseen peruskoulussa mutta suurin osa vanhemmista siirtää lapsensa suomenkieliseen opetukseen. Syynä on se, että lasten kielitaito ei ole kielipesissä kehittynyt riittävästi jotta lapsi voisi olla saamenkielisessä opetuksessa ja saavuttaa vaaditut oppimistulokset. Tällaisessa tilanteessa kielipesätoiminnalla hyvin saadut tulokset ovat vaarassa valua hukkaan, koska lapsi siirtyy saamenkielisestä ympäristöstä suomenkieliseen ympäristöön ja hankittu saamen kielen taito heikkenee ja unohtuu. Kielipesässä olevien lasten vanhemmat eivät osaa itse saamea ja kielipesä ja koulu ovat ainoita ympäristöjä, joissa lapsi voi käyttää luonnollisesti saamea. Saamelaiskäräjät esittääkin, että peruskouluissa olisi luonteva väylä kielipesästä tuleville lapsille siirtyä pikku hiljaa saamenkieliseen opetukseen. Saamelaiskäräjät esittää toimenpiteeseen 7 lisättäväksi seuraavan tavoitteen: *esi- ja perusopetukseen luodaan luonteva kielenelvytysväylä kielipesästä tuleville lapsille jotta he voivat siirtyä saamenkieliseen opetukseen. Kouluihin voidaan perustaa kaksikielisiä kielenelvytysluokkia, jossa opetus on aluksi kaksikielistä suomeksi ja saameksi. Oppilaiden kielitaidon kehittyessä opetus siirtyy yhä enemmän vain saamenkieliseksi.*

Saamelaiskäräjät esittää myös että toimenpide 20 jaetaan kahdeksi erilliseksi toimenpiteeksi siten, että saamelaisen kulttuurimäärärahan lisääminen on omana tavoitteenaan ja pääkaupunkiseudulle perustettava saamelaisten kohtauspaikka olisi omana tavoitteenaan. Tavoitteet ovat erillisiä ja ne tulisi käsitellä selkeyden vuoksi erillisinä. Saamelaiskäräjät myös toivoo, että pääkaupunkiseudulle perustettavaa kohtauspaikkaa rahoitettaisiin pääosin suoraan valtion budjetista, kunnallisella avustuksella sekä muulla hankerahoituksella.

Saamen kielten elvytysohjelman toimeenpano edellyttää saamen kielen lisäämistä tiedotusvälineissä. On välttämätöntä, että Yleisradio osana julkisia palvelutehtäviään (§ 7) sitoutuu saamen kielten elvyttämiseen ja elvytystoimenpiteiden tukemiseen ohjelmatuotannossaan ja mahdollistamalla digitaalisen saamenkielisen oppimisympäristön luomisen digitoimalla saamenkielistä arkistoa ja saatamalla saatavaksi ja hyödynnettäväksi opetuksessa digitaalisen elävän arkiston muodossa.

Saamelaiskäräjät esittää uutta toimenpidettä nr. 22:

Saamen kielistä ohjelmaa, erityisesti koltan- ja inarinsaamenkielistä ohjelmatarjontaa ja eri ikäryhmille suunnattua ohjelmatarjontaa lisätään eri medioissa. Tuetaan erityisesti lapsille ja nuorille suunnattujen mediasisältöjen luomista ja kääntämistä saamen kielelle. Mediasisältöjen kehittämisessä tehdään yhteistyötä Norjan ja Ruotsin toimijoiden ja saamelaiskäräjien kanssa.

Vastaa: LVM, OKM, Ylen hallintoneuvosto

Aikataulu: aloitetaan vuoden 2014 aikana, jatkuva

Kustannusvaikutukset: selvitetään hankkeen aikana, osin nykyisten määrärahojen puitteissa.

Enontekiöllä 30.1. 2014

Klemetti Näkkäljärvi
Puheenjohtaja

Suvi Juntunen
puheenjohtajan avustaja

Puheenjohtaja päätti muistiosta 30.1.2014